фаворитом розправитися – справа буде простою.

В ніч з 2 на 3 квітня 1538 року несподівано, напередодні весь день бувши здоровою, Велика княгиня Олена померла.

За свідченням Герберштейна, вона була отруєна, імовірно, солями ртуті. На шостий день після її смерті, за рішенням Боярського ради, попри плач і благання Великого князя Івана, перший фаворит на престолі Московської держави, конюший, боярин і князь Іван Федорович Овчина Телепнев-Оболенський був схоплений і кинутий в в'язницю, в Набережну палату, де раніше сидів і помер Михайло Глинський [4, с. 420–421].

Отже, Олена Глинська і Іван Овчина Телепнев-Обелонський увійшли в історію Росії як перший випадок фаворитизму при княжому престолі. А сам І. Овчина став першим фаворитом, ще до того як у Франції цим титулом була одарована Діана де Пуатьє, і не зважаючи на ті успіхи при владі, що він досяг, як на війні так і у внутрішніх справах, без свого покровителя, він при владі довго не протримався, чим підтвердив загальну тенденцію тимчасовості фаворита. Але все ж він увійшов в історію як перший російський фаворит.

Список використаних джерел

1. Балязин Вольдемар. Неофициальная история России. Том 03. Иван Грозный и воцарение Романовых. – М.: Олма Медиа Групп, 2007. – 192 с.
2. Воскресенская, И. В. Фавориты у российского престола / Ирина Воскресенская. – М.: Вече, 2014. – 416 с .
3. Русский биографический словарь: Обезьянинов – Очкин / изд. под наблюдением председателя Императорского Русского Исторического Общества А. А. Половцова. – Санкт-Петербург: тип. Гл. упр. уделов, 1902 [2]. – Т. 12. – 480 с.
4. Соловьев С. М. История России с древнейших времен. Соч. в 18 кн., т. 6. М., 1988–1995. – 820 с.
5. Шикман А. П. Деятели отечественной истории. Биографический справочник [в 2 кн.]: А–К. – М.: Издательство АСТ-ЛТД, 1997. – 448 с.

Ліна Олійник

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ЛАНДШАФТИ

Як відомо, антропогенний вплив на навколишнє середовище – вилучення або привнесення в нього речовин, енергії, тепла, інформації в результаті чого відбувається зміна його компонентів і характеристик викликаних господарською діяльністю людини, що має як позитивні так і негативні дії та впливає на функціонування технічних об'єктів, умови життя та діяльності населення, функціонування інших геосистем.

Безпосередньо для вивчення антропогенних впливів на ландшафти використовують системний, ландшафтний, екологічний, ландшафтно-екологічний підходи, а також принципи оптимізації природного середовища. Як зазначають науковці, всі без винятку антропогенні ландшафти є природними комплексами. Природними тому, що створені з природних (натуральних та антропогенних) компонентів і розвиваються за природними закономірностями. Від інших, тобто натуральних ландшафтних комплексів їх відрізняє лише генезис походження. Завдяки цій особливості антропогенні ландшафти утворюють один з багатьох генетичних рядів ландшафтів [2, с. 110–112]. Звертаємо увагу на загальновизнаний науковий підхід, що об'єднує дослідження географів, які для класифікації сучасних ландшафтів визначальним вважають види й інтенсивність антропогенних впливів та корінні природні ландшафти (О. Ісаченко, Ф. Мільков, М. Пжевозняк, Н. Чепурко та інші). Дослідженням безпосередньо антропогенних ландшафтів та їх класифікацією займалися: Ф. Мільков, Г. Денисик, Л. Воропай та інші автори. Ці та інші науковці вплив техногенних об'єктів на навколишнє середовище поділяють на такі групи:

1) за видами господарської діяльності, що здійснює вплив на геосистеми (сільськогосподарські, лісогосподарські, водогосподарські, транспортні, рекреаційні, промислові, селитебні);
2) за територією, яку охоплює вплив (локальні, лінійні, площинні);
3) за режимом та тривалістю дій (короткочасові, тривалі, епізодичні, періодичні, практично безперервні);
4) за характером дії на навколишнє середовище (механічні, гідроморфічні, теплові, фізичні, хімічні).

Основним наслідком впливу на ландшафти є формування антропогенних ландшафтів тому в літературі існує багато визначень цього поняття. Власне антропогенні ландшафти відрізняються тим, що їх існування підтримується людиною за допомогою цілої низки спеціальних заходів, таких, як штучне зрошення чи осушення боліт [3]. Разом з тим, ландшафти, що виникли під впливом людини і які далі зовсім або майже зовсім не піддаються впливу з її сторони, поступово набуваючи рис подібних до природних ландшафтів. За ступенем господарської цінності, всі антропогенні ландшафти поділяються на дві категорії: культурні чи конструктивні ландшафти – зазвичай прямі, регульовані людиною антропогенні комплекси, що постійно підтримуються в стані, оптимальному для виконання покладених на них господарських, естетичних, та інших функцій. Культурні ландшафти – результат раціонального ведення господарства, продуктивність їх, як правило, вище тих природних ландшафтів, на місці яких вони виникли. Більша частина розроблених полів, полезахисних смуг, ставків, плодових садів, належить до типу культурних антропогенних ландшафтів; акультурні ландшафти – антропогенні комплекси низького рівня, так звані покинуті землі,

що виникають в результаті нераціонального, неправильного ведення господарства. Проте найпоширенішим є визначення Ф Мількова, за яким антропогенні ландшафти – як заново створені ландшафти, так і ті природні комплекси, в яких корінних змін зазнав будь-який з його компонентів. Загальною особливістю всіх видів антропогенних ландшафтів є певна ступінь їх зміненості, трансформованості внаслідок господарської діяльності. Це дає змогу говорити про поняття антропогенної трансформованості ландшафту [4].

Антропогенна трансформація характеризує сукупний впливів різних видів навантажень на ландшафтну систему. Це результат взаємодії людини з навколишнім середовищем у рамках конкретних геосистем. Трансформація ландшафтів піддається певним змінам, які можуть бути класифіковані наступним чином:

1) за орієнтованістю впливу: прямі, опосередковані;
2) за глибиною змін: функціонування, динаміка, розвиток;
3) за зворотністю: зворотні, незворотні;
4) за направленістю: прогресивні, регресивні;
5) за ступенем відповідності поставленій меті: цілеспрямовані, побічні.

Тому ступінь трансформації ландшафту буде в свою чергу залежати від величини, виду, інтенсивності впливу, направленості; характеру впливу, господарської діяльност на компоненти навколишнього середовища [1, с. 117–118]. Ф. Мільков вважає, що глибина змін природних умов у багатьох регіонах стала наскільки значною, що саме риси антропогенного впливу стають вирішальними для характеристики особливостей цих регіонів. Особливо швидко це відбувається в гірських промислових районах – через 8 років, у землеробських – через 15, а в промислових через 25 років. Значні площі випадають з господарського користування через нераціональне освоєння: бедленди, області антропогенного карсту, покинуті перекультивовані кар’єри, засолені та заболочені ґрунти, рухомі піски, а також райони де через викиди промислово-побутових відходів відбувається інтенсивне забруднення навколишнього середовища. Всі антропогенні ландшафти є природними комплексами. Хоча вони й створені людиною, але в своєму розвитку підпорядковуються природним законам. Ландшафтно-техногенні системи є не компонентами, а блоковими системами. Утворені вони природними та технічними блоками, розвиток яких підпорядковується різним природним та соціально–економічним закономірностям. Провідну роль в ландшафтно–технічній системі відіграє технічний блок, функціонування якого спрямовується та контролюється людиною. Внаслідок цього ландшафтно-техногенні системи, на відміну від власне антропогенних ландшафтів, не здатні до природного саморозвитку. Їх слід розмежовувати за двома категоріями: пасивні, в яких характеристики техногенного покриву лишаються незмінними після його створення, та активні – з змінними характеристиками техногенної

оболонки у відповідності її функціональному призначенню [4, с. 148–151].

Проблемами антропогенного ландшафтознавства займається Г. Денисик, який вважає помилковим підхід до вивчення антропогенних ландшафтів як антропогенних модифікацій (натуральних) ландшафтів. Модифікувати значить внести зміни в щось, не змінюючи його внутрішньої суті. Вивчення антропогенних ландшафтів як модифікацій натуральних призвело до формування хибної думки, що після припинення впливу людини на модифіковані комплекси вони повертаються до первинного стану. Відновлення комплексу до первинного стану можливе лише тоді, коли не були докорінно змінені його структура або хоча б один з його компонентів, а значить він не функціонував у якості антропогенного.

Таким чином, антропогенна трансформація – зміна природних систем під впливом господарської діяльності людини. Це інтегрована характеристика, яка враховує не лише зміни структури геосистеми в цілому, але й фізичні й хімічні забруднення компонентів ландшафтної системи, зміни видового складу.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко С. О. Теоретичні основи дослідження антропогенної трансформації геосистем. *Географічна освіта і наука в Україні.* Київ, 2003. С. 117–118.
2. Денисик Г. І. Лісополе України. Вінниця: Тезис, 2001. 283 с.
3. Исаченко А. Г. Ландшафтоведенье и физико-географическое районирование. Москва: Высшая школа, 1991. 365 с.
4. Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты. Москва: Мысль, 1973. 287 с.

Наталія Очеретнюк

ЗМІСТ СИСТЕМИ РОБОТИ НАД РОЗВИТКОМ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Українська мова відзначається великим лексичним багатством. Боротьба за мовну культуру – це боротьба проти лексичних помилок у мовленні. Вони бувають тоді, коли мовець не розуміє значення слова, не вміє дібрати потрібне слово для того, щоб точно і виразно висловити думку. Для формування культури українського мовлення школярів важливе значення має лексичне багатство мови.

Збагачення словника учня – одне з головних завдань навчання мови, умова успішного розвитку мовлення і засвоєння знань та умінь з мови. На уроках української мови, літературного читання й інших предметів реалізується складна система збагачення й активізації нових слів – як спеціальних так і загальновживаних. Ця система, зазвичай, називається словниковою роботою і розглядається як складова частина системи